

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันมีกระแสความเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านการเมือง สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การสื่อสารและการคมนาคม ทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติอย่างเร่งรีบ มุ่งให้ประชากรของประเทศมีลักษณะที่พึงประสงค์ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ร่วมมือกันเสริมสร้างชุมชน สังคม และประเทศชาติ กระบวนการทางการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถเข้าสู่การแข่งขันกับนานาชาติได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดไว้อย่างชัดเจนให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน คู่ครองสิทธิ สร้างความเสมอภาค ให้โอกาสทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ไม่น้อยกว่า 12 ปี และให้โอกาสแก่ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 นับเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์นั้น ในมาตรา 22 ระบุว่า “ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ” ดังที่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี กล่าวไว้ในหนังสือปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ว่า “ หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปฏิรูปจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดตัวมนุษย์ หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือที่เรียกว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ที่กล่าวว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ไม่ได้แปลว่าครูลดบทบาท หรือลดความสำคัญลง ตรงกันข้ามครูกลบมิบทบาทและความสำคัญมากขึ้น...” หัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner – centered) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือกันในการจัดการศึกษา เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2536 : 7)

นโยบายของรัฐบาลได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นเงื่อนไขสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และมีปัญญาเป็นทุนไว้

สร้างงานและสร้างรายได้ นำประเทศให้อยู่รอดจากระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ผันแปรอยู่ตลอดเวลา โดยยึดหลักว่าการศึกษสร้างคน สร้างงาน และสร้างชาติ ด้านแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ก็มุ่งเน้นที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน และของสถานศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งจุดหมายปลายทางของการปฏิรูปการศึกษา ก็คือผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่ถูกต้องย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ผู้เรียน จะต้องนำทางให้ผู้เรียนเป็นคนดี และการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ต้องทำให้ผู้เรียนเป็นคนมีปัญญาด้วย ดังเหตุผลข้างต้น จึงทำให้หน่วยงานราชการ/เอกชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ต้องร่วมมือกันดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จหรือประสิทธิภาพประสิทธิผลของงานและขององค์กร ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการจัดการศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา (สมยศ มีเทศ 2539 : 74-81) กล่าวคือ ผู้บริหารควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำพัฒนาที่เข้มแข็ง ใ้บทบาทของผู้ประสานงานที่ดี เพื่อให้หน่วยงานและบุคคลอื่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้จะต้องพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และให้มีคุณภาพมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง จะทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้ประสบความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ แสมเมอร์ (สัญญา จันทรงษ์ 2535 : 13 ; อ้างอิงจาก Hammer 1967 : 4) ที่ว่า คุณภาพและความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา หากผู้บริหารเป็นเช่นไร สถานศึกษาก็มักเป็นเช่นนั้น ถ้าผู้บริหารสถานศึกษาสนใจเรื่องอะไร หรือเห็นอะไรมีความสำคัญ ก็จะส่งเสริมทำให้สถานศึกษามีความเด่นด้านนั้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของคุณค . เกลนดินิน และคอนเนลลี (นภเนตร ธรรมบวร 2542 : 76 ; อ้างอิงจาก Duke 1986 ; Clandinin and Connolly 1995) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้อย่างยิ่ง เพราะหากผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ ความมุ่งมั่น เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแล้ว ก็จะแสดงบทบาทให้การส่งเสริมสนับสนุนอย่างเต็มที่ ในที่สุดการปฏิรูปการเรียนรู้ก็จะประสบความสำเร็จ แต่ในช่วงเวลาที่ผ่านมา พบว่าผู้บริหารสถานศึกษา ยังให้ความสำคัญต่อการแสดงบทบาทในการจัดการปฏิรูปการเรียนรู้น้อย นั่นคือไม่สนใจที่จะศึกษาค้นคว้าสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน จึงทำให้ขาดความรู้ความสามารถ ไม่อาจให้การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน ไม่ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถของครู ไม่สามารถให้คำปรึกษา แนะนำ หรือสนับสนุนทรัพยากรการบริหาร ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” พบว่าพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

ไม่รู้ไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญ ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ก็จะทำให้ไม่เอาใจใส่ ในที่สุดการปฏิรูปการเรียนรู้ก็จะล้มเหลว (นภเนตร ธรรมบวร 2543 : 76)

การจัดการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ในปีการศึกษา 2548 ประกอบด้วยสถานศึกษาทั้งหมด 162 แห่ง พบว่าสภาพปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ มาตรฐานผู้เรียนด้านการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์และคิด ไตร่ตรองอยู่ในระดับต้องปรับปรุงสาเหตุดังกล่าว ทำให้นักเรียนมีอัตราการซ้ำชั้นและออกกลางคันสูง โดยภาพรวมแล้ว ผลที่ปรากฏคือคุณภาพของนักเรียนยังไม่บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ อาจเกิดจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายด้าน อันได้แก่ กระบวนการบริหาร หรือกระบวนการจัดการเรียนการสอน จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้ 6 ด้าน คือ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ด้านส่งเสริมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ด้านพัฒนาบุคลากรครู และด้านการนิเทศภายใน ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่าผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน ได้มีการปฏิบัติตามบทบาทของตนเองในการปฏิรูปการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหน และบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในสถานศึกษาที่มีขนาดเล็ก และขนาดใหญ่แตกต่างกันหรือไม่ เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน ในสถานศึกษานาขนาดเล็กและขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4

สมมติฐานการวิจัย

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน ในสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 มีความแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ครูผู้สอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ปีการศึกษา 2548 จำแนกเป็น ครูผู้สอนในสถานศึกษาขนาดเล็ก 116 โรงเรียน จำนวน 917 คน และครูผู้สอนในสถานศึกษาขนาดใหญ่ 46 โรงเรียน จำนวน 1,358 คน รวมสถานศึกษา 162 โรงเรียน มีจำนวนครูผู้สอนทั้งสิ้น 2,275 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ปีการศึกษา 2548 ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน (มลิวัลย์ สมศักดิ์ 2546 : 149 ; อ้างอิงมาจาก Krejcie and Morgan 1970 : 608) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 331 คน จำแนกเป็น ครูผู้สอน ในสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 133 คน และครูผู้สอน ในสถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 198 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิชนิดเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified random sampling)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ขนาดของสถานศึกษา แบ่งเป็น สถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษาขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ ใน 6 ด้าน ได้แก่

- 2.2.1 ด้านการบริหารหลักสูตร
- 2.2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน
- 2.2.3 ด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
- 2.2.4 ด้านส่งเสริมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้
- 2.2.5 ด้านพัฒนาบุคลากรครู
- 2.2.6 ด้านการนิเทศภายใน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. บทบาทในการปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ในการส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวก ให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพ การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การปฏิบัติหน้าที่ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร หลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ด้านพัฒนาบุคลากรครู และด้านการนิเทศภายใน

2. ด้านการบริหารหลักสูตร หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการ ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจหลักสูตร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตร รวบรวมและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับ ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน วางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ มีการจัดทำสาระของหลักสูตรท้องถิ่น จัดอบรมครูให้มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรสถานศึกษา จัดให้มีการประชาสัมพันธ์โดยสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ตลอดจนการกำกับ ติดตาม และประเมินผล

3. ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ในการส่งเสริม สนับสนุนให้ครูจัดทำแผนการสอน และจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูใช้เทคนิควิธีการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ได้ฝึกทักษะกระบวนการ คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจริง มีการจัดทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และจัดให้มีการประเมินผลตามสภาพจริงโดยวิธีการหลากหลาย

4. ด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้ เด็กเป็นผู้ค้นพบองค์ความรู้ จัดแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ เด็กได้ปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้กระบวนการ แก้ไขปัญหา กระบวนการคิดวิเคราะห์ ได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สิ่งแวดล้อม และประยุกต์ความรู้ไปใช้ ในชีวิตจริง ส่งเสริมบรรยากาศในการทำงานของครู ร่วมมือทำงานเป็นทีม สร้างความสัมพันธ์อันดี กับผู้ปกครองและชุมชน

5. ด้านส่งเสริมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดหา และบริการสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม แก่ครูและนักเรียนอย่างเพียงพอ สนับสนุนให้ครูผลิตสื่อ รู้จักใช้ และเก็บบำรุงรักษาสื่อ จัดสรรงบประมาณทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา จัดให้มีศูนย์สื่อ ห้องสมุด โรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม เทคโนโลยี และเทคนิควิธีสอนใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และจัดให้มีการติดตามประเมินผลการใช้สื่ออย่างสม่ำเสมอ

6. ด้านพัฒนาบุคลากรครู หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุนการให้ครูพัฒนาความรู้ความสามารถของตนให้มีทักษะเพิ่มขึ้น โดยวิธีการประชุมอบรม สัมมนา การศึกษาดูงาน การศึกษาต่อ หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่ครู และจัดบริการเอกสารทางวิชาการ ส่งเสริมให้ครูทำงานร่วมกันเป็นทีม แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระหว่างเพื่อนครู

7. ด้านการนิเทศภายใน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุน การแนะนำให้คำปรึกษาหารือ ดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ครู สร้างขวัญและกำลังใจ ประชุมครูเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมมือกันวางแนวทางปฏิบัติในการนิเทศ แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน จัดให้มีเครื่องมือวัสดุ และเอกสารที่จำเป็นในการนิเทศ เลือกใช้กิจกรรมนิเทศที่เหมาะสม ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู เชื่อมชั้นเรียนหรือสังเกตการสอน ตลอดจนกำกับ ติดตาม และประเมินผลการนิเทศภายใน

8. สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนไม่เกิน 300 คน โดยแบ่งตามกฎกระทรวง เรื่อง การกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือก ประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546

9. สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนเกินกว่า 300 คน โดยแบ่งตามกฎกระทรวง เรื่อง การกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือก ประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ว่ามีการปฏิบัติมากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

2. ทำให้ทราบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน ในสถานศึกษาที่มีขนาดเล็กและขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อให้หน่วยงานต้นสังกัดนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละขนาด ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น